

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 2023-21
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Коновалової Ілони Олександрівни, підготовлену на тему
«Запобігання шахрайству у сфері електронної торгівлі», подану на здобуття
ступеня доктора філософії в галузі права за спеціальністю «Право»
(Харків, 2024)

Актуальність теми дисертації визначається інтенсивним розвитком сфери електронної торгівлі та рекламної індустрії, суттєвим збільшенням товарообігу, розбудовою мережі онлайн-площадок і сервісів для віддаленої купівлі-продажу товарів різної номенклатури, а також спрощеною системою розрахунків, анонімністю спілкування продавців, покупців та посередників, що приваблює осіб, схильних до протиправної комерції, стимулює їхню підвищену кримінальну активність. В умовах війни і ускладненої логістики на онлайн-торгівельну діяльність перейшли найбільші ритейлінгові компанії, малий і середній бізнес, фізичні особи-підприємці, значна частина населення. Відносна менша вартість товару, зручність його замовлення та доставки зробили електронну торгівлю популярною. Разом з тим, значний сегмент електронної торгівлі перебуває в тіні. Онлайн-шахрайство у цій сфері набуло масового характеру, з'явилися організовані злочинні угруповання, що спеціалізуються на шахрайських схемах заволодіння чужим майном і коштами покупців. Наявних сил і засобів кіберполіції недостатньо для ефективного протидії цьому явищу. Потрібна чітка державна політика і стратегія боротьби з явищем онлайн-шахрайства.

Враховуючи сказане, обрана тема дисертації Коновалової І. О. є актуальною, своєчасною і перспективною для подальшого дослідження в кримінології.

Метою дисертації є одержання наукових результатів, що полягають у розкритті кримінологічної природи явища шахрайства у сфері електронної торгівлі, визначенні їх детермінант, причин та умов вчинення цих кримінальних правопорушень і розроблення комплексу заходів запобігання.

На досягнення вказаної мети сформульовано дев'ять завдань, результати вирішення яких містять положення наукової новизни, що відображені у вступній частині дисертації та висновках.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.
Під час виконання дисертаційної роботи відповідно до поставленої мети і завдань застосовано загальнонаукові і спеціальні методи кримінологічного дослідження. Здобуті дисертантом результати базуються на власних емпіричних дослідженнях, що є репрезентативними та достовірними. Підтверджуються відповідними документами.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.
Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація Коновалової І. О. є першим в Україні кримінологічним дослідженням, в якому осмислено шахрайство у сфері електронної торгівлі як системне явище, що має стійкі тенденції поширення у сфері товарного обігу та особливості детермінації, з урахуванням яких запропоновано комплекс загальних і спеціальних заходів запобігання цим кримінальним правопорушенням.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження дає підстави зробити висновок про наявність елементів наукової новизни. Найбільш суттєвими науковими положеннями дисертації є такі:

у перше:

– визначено поняття «шахрайство у сфері електронної торгівлі» з виокремленням головних його ознак, зумовлених об'єктивними закономірностями становлення електронної торгівлі в Україні, а саме: висока латентність; глобальний характер; вчинення кримінального правопорушення у кіберпросторі та віртуальному часі;

– надано кримінологічну і кримінально-правову характеристику шахрайств у сфері електронної торгівлі та встановлено основні тенденції поширення цих кримінальних правопорушень;

– встановлено, що потерпілі від електронного комерційного шахрайства мають специфічні морально-психологічні риси характеру, які визначають зміст і спрямованість віктимної поведінки в Глобальній мережі Інтернет;

– запропоновано головні напрями та заходи спеціально-кримінологічного запобігання шахрайству у сфері електронної торгівлі, що включають: розроблення та прийняття нормативно-правового акту про розвиток українського сегмента Інтернету; вдосконалення профільного законодавства у сфері електронної торгівлі; організацію повноцінної взаємодії правоохоронних органів, підприємств, установ, організацій всіх форм власності, ЗМІ з метою проведення інформаційно-профілактичної роботи серед населення щодо правил безпечних онлайн покупок; контроль та облік осіб, які схильні до вчинення вказаного виду кримінального правопорушення.

удосконалено:

положення щодо внокремлення способів вчинення шахрайств у сфері електронної торгівлі;

– перелік причин і умов шахрайства у сфері електронної торгівлі, до яких віднесено соціально-економічні, організаційно-управлінські та морально-психологічні групи;

– класифікацію суб'єктів запобігання шахрайству у сфері електронної торгівлі.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Теоретичні висновки й практичні рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, доповідалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, обговорювалися та були схвалені на засіданнях кафедри кримінально-правової політики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Основні положення та висновки сформульовані в дисертації, відображено у 9 наукових публікаціях, зокрема у 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений Міністерством освіти і науки України, та 5 тезах доповідей на наукових конференціях і круглих столах.

Структура й обсяг дисертації зумовлені метою, завданнями і предметом дослідження, мають логічну структуру. Робота складається із анотацій українською та англійською мовами, списку публікацій здобувачки за темою дисертації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку

використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 220 сторінок, з яких 179 сторінки - основного тексту, список використаних джерел з 236 найменувань займає 27 сторінки.

Дотримання академічної доброчесності. Вивчення представлених рукопису та анотації, дисертації І. О. Коновалової на тему «Запобігання шахрайству у сфері електронної торгівлі», дозволяє зробити висновок щодо ідентичності анотації і основних положень дисертації та не дає підстав констатувати допущення дисертанткою порушень академічної доброчесності.

Усе зазначене дозволяє позитивно оцінити рецензовану наукову роботу, констатувати самостійність її написання, наявність певних елементів наукової новизни.

В цілому позитивно оцінюючи дисертацію І. О. Коновалової слід звернути увагу на окремі дискусійні положення, а також висловити окремі зауваження:

1. Підрозділ 1.1 має назву «Генезис феномену шахрайства в умовах діджиталізації суспільства», при цьому автор починає аналіз явища шахрайства від часів Київської Русі. Як на мене, це варто виключити, адже відповідна інформація не стосується розвитку досліджуваного явища в період інформатизації суспільства.

2. В роботі має місце непослідовне використання різних термінів як взаємозамінних, окремі судження авторки носять декларативний характер без належної аргументації. Важко погодитися із запропонованою класифікацією електронного шахрайства, оскільки вона здійснена не за єдиними класифікаційним критерієм.

3. Дискусійним видається положення, що шахрайство у сфері електронної торгівлі відноситься до кіберзлочинів.

Сформульовані зауваження здебільшого мають дискусійний характер і тому суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертаційної роботи.

Усе викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертація «Запобігання шахрайству у сфері електронної торгівлі» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана особисто здобувачем, розв'язує конкретне

наукове завдання, є актуальною, завершеною і такою, що має теоретичну і практичну значущість. Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а його авторка Коновалова Ілона Олександрівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінально-правової політики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Б. М. Головкін

